

Maija-Sofia Ulmanen

**DELIBERATIIVINEN DEMOKRATIA JA
MEDIAKONTROLLIN HAASTE**

Kohti keskustelevaa journalismia

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Maija-Sofia Ulmanen: Deliberatiivinen demokratia ja mediakontrollin haaste: Kohti keskustelevaa journalismia

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Filosofian tutkinto-ohjelma

Huhtikuu 2022

Tutkielmassa nostetaan keskiöön Jürgen Habermasin varsin vaikutusvaltainen deliberatiivinen demokratiateoria ja tarkastellaan sitä Noam Chomskyn ja Edward Hermanin esittämää mediakontrollin haastetta vasten. Joukkotiedotusvälineet toimivat esimerkkinä habermasilaisessa julkisessa tilassa käytävästä keskustelusta. Habermasin deliberatiiviseen teoriaan kuuluvan ihanteellisen tahdonmuodostuksen ehdot ovat argumentatiivisuus, konsensushakuisuus ja rationaalisuus. Mediakontrollin haasteeseen puolestaan kuuluu olennaisesti keskustelun rajaaminen niin kutsutun 'propagandamallin' avulla, joka on eräänlainen *suodatinjärjestelmä* kansalaisten suostumuksen keinotekoista tuottamista varten.

Tutkielman pääväite on se, että konsensukseen pyrkiminen deliberatiivisen teoriaan kuuluvana päämääränä on lähtökohtaisesti ongelmallinen tavoite: Mediakontrollissa annetaan ymmärtää, että kansalaisten keskuudessa vallitsisi konsensus, eli yhteisymmärrys (*consensus*), vaikka kyse on pikemminkin suostumuksesta (*consent*). Tutkielmassa kysytään, pystyykö deliberatiivinen teoria aidosti erottamaan toisistaan vapaan, tasa-arvoisen deliberoinnin kautta syntyneen yhteisymmärryksen ja näennäisen yhteisymmärryksen (suostumus).

Työtä motivoi keskustelevan journalismin ideaali. Mediakontrollia ja Habermasin deliberatiivista teoriaa arvioidaan suostumukseen (*consent*) ja yhteisymmärrykseen (*consensus*) sisältyvän tematiikan avulla. Taustateorian tutkielmassa on kantilainen, valistusajan filosofiasta kumpuava kriittinen yhteiskuntateoria, sekä ns. 'vapauden filosofian' käsitteistö. Varteenotettavaa kritiikkiä Habermasin deliberatiivista teoriaa kohtaan on esittänyt muun muassa Chantal Mouffe.

Tutkielmassa saadut päätelmät ovat seuraavanlaisia: Deliberatiivinen teoria osoittautuu tutkielmassa varsin haavoittuvaiseksi kritiikille, 'idealistiseksi'. On haastavaa erottaa, miten yhteisymmärrys julkisessa sfäärissä käytävässä keskustelussa on saatu aikaiseksi: manipulatiivisesti keskustelun diskurssia rajaten, vai vapaasti, tasa-arvoisesti ja yhteistä etua aidosti ajatellen. Tutkielmassa myös päätellään, että deliberatiivisesta teoriasta uupuu retorinen ulottuvuus. Tutkielmassa pyritään suopeaan tulkintaan teoriaan kohdistetusta kritiikistä huolimatta ja esitetään, että habermasilaisen keskustelun ihanteita on edelleen syytä ylläpitää ja kurottautua niitä kohti.

Avainsanat: deliberatiivinen demokratia, mediakontrolli, suostumus, yhteisymmärrys, keskusteleva journalismi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla

Sisällys

1. JOHDANTO	4
2. HABERMASIN DELIBERATIIVINEN DEMOKRATIA TEORIA	7
2.1 Julkisuuden sfääri kommunikatiivisena tilana	7
2.2 Deliberatiivisen teorian normatiivinen ja prosessimainen luonne	10
2.3 Kommunikatiivinen rationaalisuus menetelmänä	12
3. HERMANIN JA CHOMSKYN PROPAGANDAMALLI	15
3.1 Mediapropagandan poliittis-taloudelliset voimasuhteet	15
3.2 Propagandamallin konteksti	18
4. SELVIÄÄKÖ DELIBERATIIVINEN TEORIA HAASTEESTA?	20
4.1 Suostumus vai yhteisymmärrys	20
4.2 Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus	22
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	23
LÄHTEET	26

1. JOHDANTO

Tätä tutkielmaa motivoi demokratian nykytilanteen arviointi joukkotiedotusvälineiden luomien representaatioiden valossa, sekä *keskustelevan journalismin* ideaali. Tutkielmassa tarkastellaan Jürgen Habermasin deliberatiivista demokratiateoriaa Edward Hermanin ja Noam Chomskyn 'propagandamallissaan' esittämää mediakontrollin haastetta vasten. Deliberatiivisella demokratiateorialla tarkoitetaan sananmukaisesti 'pohtivaa' ja 'keskustelevaa'¹ kollektiivista tahdonmuodostusprosessia *kansanvaltaisuuden* ytimessä. Kansanvaltaisuudella viitataan tässä yhteydessä demokratian terminologisille alkujuurille: *Demos* tarkoittaa 'kansaa', *Kratia* puolestaan 'valtaa'. Deliberatiivisen teorian keskiössä on pyrkimys osallistaa ihmisiä heitä itseään koskevassa päätöksenteossa. Aktiivisesti toimiva ja Habermasin tarkoittama 'julkiso' on parhaimmillaan poliittisen päätöksenteon lähde, ei niinkään poliittisen päätöksenteon ja suoran mielipidevaikuttamisen kohde (Habermas 2004 [1962]). Tutkielman tärkeimpänä kirjallisuutena on Habermasin *Julkisuuden rakennemuutos: Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta* (Habermas 2004 [1962])², Edward Hermanin ja Noam Chomskyn teos (1988) *Manufacturing Consent, the Political Economy of the Mass Media*, sekä Chantal Mouffin esittämä kritiikki Habermasin teoriasta mm. artikkelissaan "Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus?" (2009 [1999]).

Deliberatiivisen demokratiateorian ja kontrolloidun median välinen eksplikoitu linkki löytyy habermasilaisen 'julkisen tilan' (*public sphere*) ja 'julkisuuden', sekä kommunikatiivisen rationaalisuuden kautta. Joukkotiedotusvälineet toimivat tässä esimerkkinä Habermasin tarkoittamasta julkisesta tilasta, jossa rationaalista julkista keskustelua voidaan parhaimmillaankäydä. Habermasilaisessa ideaalissa puhetilanteessa keskustelu on avointa, rationaalista, toisia ihmisiä kunnioittavaa, argumentatiivista ja konsensushakuista. Habermasin julkisuuskäsitys liittyy myös *läpinäkyvyyden* ihanteeseen: kun jokin on julkisesti kaiken kansan nähtävillä, kaikenlaisen salailun ja manipulaation mahdollisuudet ovat pienemmät. Tietynlainen läpinäkyvyyden ihanne liittyy myös vahvasti demokratiaan.

Habermas on *Julkisuuden rakennemuutos* -teoksessaan nostanut esille 1700-luvulla kehittyneet porvarilliset kulttuuriklubit, julkisen tilan ja ideaalin puhetilanteen ihanteeksi. Porvareiden kulttuuriklubeilla arvosteltiin ja arvioitiin joskus kriittisestikin valtiovaltaa. Moderni julkinen tila

¹ Engl. *Deliberative* tarkoittaa suoraan käännettynä 'harkitsevaa' ja 'pohtivaa'.

² Alkuperäisteoksen nimi on *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft* (1962)

muodostui rationaalisen vapaan ja argumentoivan keskustelun kautta, toimien näin ikään kuin kansalaisyhteiskunnan ja päättäjien välillä keskustelukanavana (Habermas 2004 [1962]). Tämän ihanteen Habermas näkee kuitenkin teoksessaan rapautuneen tullessa 1900-luvulle ja tilalle astuneen eräänlainen poliitikkojen ja muiden julkisuuden henkilöiden 'areenan', jossa muu väestönosa jää sivustaseuraajan ja katsojan rooliin (Habermas: 2004 [1962]).

Herman-Chomskyn propagandamalli, joka esitettiin alun perin teoksessa *Manufacturing Consent, the Political Economy of the Mass Media* (1988), on tarkoitus kuvata sitä, miten joukkotiedotusvälineiden systeeminen vinouma syntyy eräänlaisen suodatinmallin seurauksena. Suodatinmalli rajaa keskustelun diskurssia: poliittiset ja taloudelliset voimasuhteet määrittävät sen, mikä on uutisoinnin arvoista ja mikä ei. Propagandamalliin kuuluu oleellisesti keinotekoisien suostumuksen (*consent*) tuottaminen³, joka on kuitenkin lähinnä näennäisen konsensuksen aikaansaamista. Propagandamallissa keskeistä on toisinajattelun marginalisoiminen. Propaganda ja systeemiin istutetut ennakkoluulot toimivat suuryritysten rahoittamassa valtamediassa väestön manipulointitarkoituksessa, joka päättää keskustelun ennakkoehdot. (Herman, Chomsky: 1988.)

Voidaankin ajatella, että Herman ja Chomsky ovat tarkentaneet Habermasin ajatusta pienen eliitin hallinnoimasta julkisesta keskustelusta luomalla mediapropagandan prosessia kuvaavan teoreettisen mallin. Hermanin ja Chomskyn 'propagandamallin' on tarkoitus osoittaa, kuinka tällainen ohjailu käytännössä tapahtuu. Propagandamalli luo muotoilemallaan mediakontrollin haasteella tilanteen, jossa Habermasin deliberatiivinen demokratiateoria osoittautuu varsin haavoittuvaiseksi ja alttiiksi kritiikille.

Tässä tutkielmassa kysytään, onko Habermasin deliberatiivisesta demokratiateoriasta vastaamaan Noam Chomskyn ja Edward Hermanin esittämään teoriaan kontrolloidusta, puolueellista mediasta. Tutkielmassa pyritään myös vastaamaan kysymykseen siitä, kuinka hyvin *julkinen tila* tai 'julkisuuden sfääri', kuten se usein suomennetaan (engl. *public sphere*), toimii sen ideaalissa merkityksessä nykyisessä varsin teknokraattisessa yhteiskunnassa. Tutkielmassa esitetään, että konsensukseen pyrkiminen deliberatiivisen menettelyn päämääränä on mediakontrollin haasteen kannalta lähtökohtaisesti ongelmallinen tavoite. Ongelma syntyy siitä, että se jättää väistämättä osan mielipiteistä 'marginaaliin'. On myös erittäin vaikea erottaa, onko konsensus saavutettu aidosti deliberaation menetelmiä -konsensushakuisuutta, argumentatiivisuutta ja rationaalisuutta – hyödyntäen vai ainoastaan esimerkiksi näennäisesti suostumukseen tähtäävän mediakontrollin avulla.

³ Engl. *manufacturing consent*

Ongelmaa lähestytään yhteisymmärryksen, eli konsensuksen (*consensus*) ja suostumuksen (*consent*) käsitteiden avulla.

Herman-Chomskyn propagandamallin ja deliberatiivisen teorian välinen kysymys on varsin mielenkiintoinen, relevantti ja ajankohtainenkin tutkimuskysymys. Vaikka 'propagandamalli' on paljolti siteerattu ja varsinaisesti yhdysvaltalaiseen kontekstiin kehitetty, globalisoituva maailma haastaa myös uudenlaisten kysymysten äärelle. Mediakontrollin olemassaolon mahdollisuuden tiedostamalla myös yhdysvaltalaisen kontekstin ulkopuolella, lisätään lähdekriittisyyttä ja demokraattista osallistuvuutta. Tiedostaminen on avain myös uudelle demokraattiselle osallistumiselle ja keskustelulle yhteiskunnallisessa todellisuudessa.

Argumentaatio etenee siten, että johdannon jälkeen esitellään Habermasin deliberatiivinen demokratiateoria ja habermasilaisen ajattelun kulmakivet, eli julkisuuden sfääri (2.1), teorian normatiivinen luonne (2.2) ja kommunikatiivisen rationaalisuuden teoria (2.3). Nämä ovat myös deliberatiivisen teorian ajatukselliset kulmakivet. Joukkotiedotusvälineitä voidaan ajatella julkisen tilan käsitteen kautta ja analysoida siellä tapahtuvan kommunikoinnin onnistumista habermasilaisessa viitekehyksessä. Kappaleessa kolme syvennyttään siihen, millainen Edward Hermanin ja Noam Chomskyn esittämä propagandamalli on. Kappale 3.1 esittelee propagandamallin viiden suodattimen järjestelmänä. Kappaleessa 3.2 tuodaan propagandamallille lisää kontekstia.

Kappaleessa neljä arvioidaan, kuinka hyvin Habermasin oma deliberatiivinen teoria selviää mediakontrollin haasteesta ja eksplikoidaan vielä tarkasti sitä, miten tarkalleen ottaen mediakontrolli haastaa juuri Habermasin deliberatiivisen demokratiateorian. Kappaleessa 4.1 analysoidaan suostumusta (*consent*) ja yhteisymmärrystä (*consensus*) ja näiden käsitteellisiä eroja. Kappaleessa 4.2 käsitellään Chantal Mouffin esittämää kritiikkiä moniarvoisuudesta ja esitellään hänen ehdotuksensa deliberatiivisen mallin muokkaamiseksi. Tutkielma kytkeytyy suostumuksen (*consent*) ja yhteisymmärryksen (*consensus*) välisen tematiikkaan ja näiden semanttisiin merkityseroihin, joiden puitteissa deliberatiivisen teorian haasteeseen vastaamisen onnistumista on mahdollistakäsitteellisesti arvioida. Kappaleessa neljä esitetään myös deliberatiiviselle teorialle kritiikkinä annettu Chantal Mouffin retorisen 'tyhjiön' ajatus: voiko kuitenkin kaikkea mielipiteenmuodostusta typistää pelkäksi rationaaliseksi argumentaatioksi? Kappaleessa viisi esitellään yhteenveto, sekä mahdollisia jatkopohdinnan aiheita.

2. HABERMASIN DELIBERATIIVINEN DEMOKRATIAATEORIA

2.1 Julkisuuden sfääri kommunikatiivisena tilana

Deliberatiivinen demokratiateoria on normatiivinen teoria demokratiasta, joka pyrkii demokraattisen osallistumisen kehittämiseen lisäämällä julkista harkintaa ja keskustelua. Deliberaatiota voisikin ajatella 'keskusteluna' ja 'pohdintana'. Tämä pyrkimys on yhteinen kaikille deliberatiivisille demokratiateorioille. *Julkinen sfääri* ja *julkinen tila* ovat habermasilaisessa teoriassa synonyymejä. Kyseessä on siis kuvainnollinen tai konkreettinen tila, jossa kansalaiskeskustelut tapahtuvat. Yksi tällainen sfääri on *joukkoviestimet*. Deliberatiivisen teorian mukaan edellytys demokraattiselle legitimiydelle on se, että julkinen sfääri ohjaa yhteiskunnallista päätöksentekoa. Deliberatiiviseen teoriaan sisältyy niin sanotusti 'enemmistöperiaate' (*majority-rule*). Teoriassa pyritään kansalaisvaikuttamisen ja aktiivisuuden lisäämiseen edustuksellisen demokratian rakenteiden puitteissa. Deliberaation kautta muodostettu rationaalinen keskustelu on teoriassa luonteeltaan pohtivaa ja näin se on myös keskusteluun osallistuvia kasvattavaa: Muiden kanssa tapahtuva rationaalinen pohtiminen tähtää itsereflektioon ja myös tieteen itsereflektioon, kun pyrkimyksenä on 'parhaan argumentin' -periaate. (Tykkyläinen 2015.)

Habermas on Frankfurtin Kriittisen koulukunnan toisen polven edustaja⁴ ja tullut tunnetuksi erityisesti *kommunikatiivisesta rationalismistaan*, *julkisuuden teoriastaan*, sekä *tiedonintressiteoriastaan*. Habermas on antanut vaikutusvaltaisen ja laajalti huomioidun akateemisen panoksensa myös niin sanottuihin kommunikaatioteorioihin ja argumentointiin, etiikan perusteisiin sekä yhteiskuntatieteiden metodologiaan. (Craig 2005, 332). Deliberatiivisessa demokratiateoriassa keskiöön nousevat Habermasin omat kommunikatiivisen toiminnan ja julkisen tilan käsitteet, joita hän on ensi kertaa käsitellyt teoksessaan nimeltä *Julkisuuden rakennemuutos: Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta* (2004 [1962]).

Habermasin deliberatiivisen teorian ihanteet ovat rationaalisuus, konsensushakuisuus ja argumentatiivisuus. Nämä yhdessä muodostavat ihanteellisen keskustelutilanteen, jonka on tarkoitus olla luonteeltaan kriittistä ja reflektiivistä. Habermasilaisessa filosofiassa julkisen tilan lähikäsitteet ovat julkisuus (*publicity*) ja vapaa julkinen järjenkäyttö (*free public reason*). Habermasilta ovat peräisin erityisesti 'julkisuuden' termin monet merkitykset, sekä 'julkison' käsite. Saksan kielen termi *Publikum* viittaa asiayhteydestä riippuen joko 'julkisoon' tai 'yleisöön'. Julkisolla tarkoitetaan

⁴'Toisen polven edustajalla' viitataan tässä yhteydessä siihen, että Habermas halusi uudistaa Horkheimerin ja Adornon alulle laittamaa Frankfurtin koulukunnan perintöä.

keskusteluun aktiivisesti osallistuvia henkilöitä, erotuksena keskustelua sivusta seuraavasta 'yleisöstä' (Habermas 2004[1962].)

Julkisuuden rakennemuutos (2004 [1962] -teoksessaan Habermas näkee aiemmin porvarillisten kulttuuriklubien suoman julkisen keskustelun tilalle syntyneen eräänlainen poliitikkojen ja muiden eturyhmien näytösluonteis-manipulatiivisen tilan, jossa itsereflektiivisyys ja julkinen järjenkäyttö (*public reason*) saivat väistyä viihteen ja propagandan tieltä. Tässä yhtälössä väestölle jäi vain yleisön rooli. Julkisen tilan rapautumista Habermas pitää epätoivottavana suuntauksena, sillä demokratian ytimessä tulisi hänen mukaansa olla julkinen tila, jossa ihmiset on alistettu julkiselle järjenkäytölle. Julkinen järjenkäyttö tähtää *yhteiseen etuun*, johon päästään ideaalin puhetilanteen kautta. Habermasin mukaan julkisen tilan rapautuessa yksityinen ja julkinen tila sekoittuivat, jolloin yhteisen edun tilalle asettui erilaisten yksityisten etujen ja erilaisten (poliittisten) eturyhmien oman edun tavoittelun kenttä. Yksilöiden valta oli kaventunut äänestäjän ja kuluttajan rooliin, ja heistä oli tullut julkisen mielipidevaikuttamisen suora *kohde*, eikä enää sen *lähde*. Julkisuuden sfäärin tilalle asettui siis kuvainnollisesti katsoen eräänlainen näytösluonteinen markkinapaikka, jossa pyrittiin vaikuttamaan suoraan tätä näytöstä seuraavaan yleisöön. (Habermas 2004 [1962].)

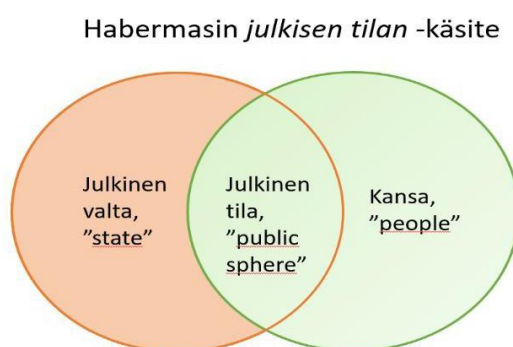
Muutos ideaalista puhetilanteesta demokraattisesta näkökulmasta epäedullisempaan suuntaan tapahtui näin ollen Habermasin näkökulmasta yhteiskunnallisen murroksen myötä 1900-luvulle tultaessa. Siihen saakka julkisuuden sfäärin tehtävänä oli ollut tuoda erilaiset yksityiset intressit keskiöön ja julkisen järjenkäytön alle, jonka jälkeen näistä monenkirjavista intresseistä oli 'paras argumentti' – säännöllä mahdollista luoda hänen nähdäkseen kaikkia osapuolia tyydyttävä ja yhteisestä edusta kumpuava yhteisymmärrys. Ideaalin puhetilanteen lähtötilanne koski kuitenkin tuohon aikaan lähinnä porvaristoa.⁵ Yksityisen ja julkisen piirin raja kuitenkin hämärtyi yhteiskunnallisen muutoksen myötä, johon kuului esimerkiksi 'massoille' tarkoitetun valtamedian yleistyminen, mikä osaltaan riisti julkisilla tiloilla toimivilta niiden tehtävän kriittisinä keskustelijoina. (Habermas 2004 [1962].)

James Bohman ja William Rehg toimittamassaan teoksessa (1997) *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics* summaavat, että demokraattisen osallistumisen ja rationaalisen itsehallinnon ihanteet ovat olleet pitkään modernin politiikan teorian pohjana. Näiden ihanteiden kehiteltyä muotona deliberatiivisen demokratian käsite perustuu periaatteeseen, että legitimi demokratia tulee kansalaisten julkisesta keskustelusta. Teoksessa on käsitelty neljän poliittisen filosofian kentällä

⁵ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Habermasin ajatus olisi se, että vain porvaristo tai 'älymystö' osallistuisi julkiseen mielipiteenmuodosprosessiin. Ihanteellisesti ajatellen, aktiivisesti keskustelevalle 'julkison' muodostaisi erilaisten ihmisten muodostama laaja 'otos' väestöstä.

toimivan vaikuttajan, Jon Elsterin, Jürgen Habermasin, Joshua Cohenin ja John Rawlsin näkemyksiä deliberatiivisesta demokratiasta. Tutkimusalueita ovat muun muassa pohdinnan eli deliberaation luonne ja arvo, konsensuksen toteutettavuus ja toivottavuus kiistanalaisissa kysymyksissä, institutionaalisen monimutkaisuuden ja kulttuurisen monimuotoisuuden vaikutukset demokraattiseen päätöksentekoon sekä äänestyksen ja enemmistön merkitys neuvottelujärjestelyissä. (Bohman, Rehg 1997.)

Seuraavaksi esitetty kuva 1 havainnollistaa yksinkertaista Habermasilaista julkisuuden sfääriä julkisen vallan ja väestön tuottamien epämuodollisten ja yksityisistä sfäreistä kumpuavien yksityisten intressien kriittisenä kohtaus – ja keskustelupaikkana. Tässä julkisessa tilassa ihmiset ’alistetaan’ julkiselle järjestykselle. Julkinen tila asemoituu *julkisen vallan* (1) ja *kansalaisten* (2) välille kolmanneksi instanssiksi (3), ilman suoraa valta-asetelmaa kansalaisten ja julkisen vallan välillä. Julkisen tilan on tarkoitus toimia kolmantena osa-alueena julkisen vallan ja kansalaisten välillä. Tällöin keskustelun ideaali toteutumisen tapa edesauttaa julkiseen keskusteluun aktiivisesti osallistuvien argumentatiivista reflektiota. Julkisia tiloja voivat olla esimerkiksi sosiaaliset organisaatiot, kollektiiviset yksityiset intressit, puolueet, joukkotiedotusvälineet ja eturyhmät. (Tykkyläinen 2015).



Kuva 1: Yksinkertainen havainnollistaminen siitä, miten habermasilainen julkinen tila (public sphere) sijoittuu julkisen vallan ja kansalaisten välille avoimeksi keskustelufoorumiksi, jossa yleinen mielipiteenmuodostus saa olla epämuodollista ennen sen legalisointia.

Deliberatiiviseen teoriaan kuuluu siis olennaisesti kommunikatiivisen rationaalisuuteen pohjautuva yhteisymmärrys, konsensus, joka saatetaan eri mielipiteenmuodostusväylien kautta instituutioiden tasolle vapaan ja tasa-arvoisen keskustelun kautta. (Habermas 2004 [1962]). Diskursiivinen poliittinen mielipiteen- ja tahdonmuodostus, jossa kollektiivinen yhteisymmärrys on keskiössä, on läpiluotaavateema useissa Habermasin teoksissa. Kommunikatiivinen rationalismi ja julkisen sfäärin käsite ovat paitsi deliberatiivisen teorian kulmakiviä, ne soveltuvat myös oivallisesti joukkotiedotusvälineiden tarkasteluun yhtenä julkisuuden sfäärinä: Onhan joukkotiedotusvälineiden

luoma tila nimenomaan paikka (*public sphere*), jossa parhaimmillaan rationaalinen kommunikointi ja mielipiteenmuodostus tapahtuvat. Kuten edellä on esitetty (s. 9), julkisia tiloja on kuitenkin muitakin, kuin joukkotiedotusvälineet (ks. kuva 2).

Deliberatiivisesta teoriasta käytetään myös nimitystä *demokratian diskurssiteoria*. Deliberatiiviselle demokratiateorialle synonyyminä pidetäänkin toisinaan *demokratian diskurssikäsitystä*.⁶ Habermasin diskurssietiikka on läheisessä yhteydessä konsensuskseen ja sillä tarkoitetaan ”sopimusteorian kantilaista perinnettä edustavaa suuntausta, joka pyrkii osoittamaan, että vapauden, tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden ihanteet ovat kaiken onnistuneen viestinnän välttämätön ehto”. (Tieteen termipankki). Kuten kappaleessa neljä tullaan analysoimaan, paitsi *konsensuksen ja suostumuksen*, myös retoriikan ja emansipatorisen otteen vaillinaisuus nähdään deliberatiivisessa teoriassa kritiikin kohteena.

Deliberatiivisissa teorioissa yleisesti ottaen väestön osallistuminen heitä itseään koskeviin päätöksiin liittyen nähdään erityisen arvokkaana. Kuten Simone Chambersin ja Anne Costainin toimittamassa teoksessa *Deliberation, Democracy, and the Media* (2000) todetaan, mahdollisimman terveen julkisuuskulttuurin luominen on deliberatiivisten demokratiateorioiden ytimessä. Äänestyskeskeinen (*voting-centric*) demokratiateoria on deliberatiivisessa näkökulmassa korvattu puhekeskeisellä (*talk-centric*) demokratiateorialla. Äänestyskeskeinen näkemys näkee demokratian eräänlaisena ’areenana’, jossa etukäteen sovitut edut ja preferenssit kilpailevat reilun preferenssien yhdistämisen, eli aggregaation avulla. Sitä vastoin deliberatiivisen demokratian teoriat keskittyvät äänestämistä *edeltäviin* mielipiteen- ja tahdonmuodostusprosesseihin. (Chambers, Costain 2000, 204.)

Yllä esitetystä voidaan päätellä, että deliberatiivisessa teoriassa tavoitellaan ikään kuin ”voice rather than votes” -periaatetta⁷: Äänestäminen mielletään lähinnä proseduraaliseksi toimenpiteeksi, vaikka tarkoitus olisi jokaisen henkilön äänen saaminen kuuluville, tai ainakin sen reaalinen mahdollistaminen. Tahdonmuodostukselle on olennaista kuitenkin käyty prosessi, jossa alkuperäiset mielipiteet voivat vielä argumentatiivisen harkinnan tuloksena muuttua.

2.2 Deliberatiivisen teorian normatiivinen ja prosessimainen luonne

Deliberatiivinen teoria on normatiivinen, erotuksena kuvailevista (*descriptive*) ja selittävästä (*explanatory*) demokratiateorioista. Normatiiviset demokratiateoriat pyrkivät määrittelemään

⁶ Ks. Tieteen termipankin määritelmä: *Yleisesti diskurssi on laajempi kielellinen yksikkö, esimerkiksi keskustelu, narratiivi, argumentti*.

⁷ Ilmaisu ”voice rather than votes” on peräisin Chamberin ja Costainin teoksesta (2000)

demokratian sekä demokraattisten instituutioiden moraaliset perusteet ja sen, mitä ovat kansaa edustavien, sekä kansalaisten moraaliset velvollisuudet. Kuvailevien ja selittävien demokrateorioiden tarkoituksena on kirjaimellisesti *kuvata ja selittää*, kuinka demokratia ja demokraattiset instituutiot toimivat. (Christiano & Bajaj 2006.)

Kuten kappaleessa 2.1 on alustettu, deliberatiivinen toiminta on epämuodollisten keskusteluforumien ja vakiintuneiden instituutioiden välinen prosessimainen vuorovaikutus, jossa yksityisen sfäärin intressit tulevat näkyviksi julkisessa keskustelussa. Thomas Christiano, Arizonan yliopiston professori, tutkii lähinnä moraalista ja poliittista filosofiaa. Bajaj Sameer taas on Warwickin yliopistosta ja keskittynyt demokrateorioihin ja erityisesti kansalaisen moraalisiin velvoitteisiin. Christiano ja Sameer ovat tiivistäneet Habermasin näkemykset deliberatiivisen tahdonmuodostusprosessin ytimessä olevan tahdonmuodostusprosessin tarpeesta olla vapaata, eikä ”keskitetysti koordinoitua”, lainsäätäjien institutionalisoidusta roolista poiketen. Christiano ja Sameer summaavat habermasilaisen käsityksen seuraavalla tavalla:

Habermas edistää demokraattisen legitimitetin käsitystä, jonka mukaan laki on legitiimi vain, jos se on seurausta vapaasta ja osallistavasta demokraattisesta ”mielipiteen- ja tahdonmuodostusprosessista”. Miltä tällainen prosessi voisi näyttää monimutkaisessa ja erilaistuneessa yhteiskunnassa? Habermas vastaa haasteeseen kehittämällä mallin, jossa demokraattinen legitimitetti syntyy lainsäätäjien, virastojen ja tuomioistuinten (eli vakiintuneiden käytänteiden), sekä epämuodollisen, ”villin” ja keskitetysti koordinoimattoman julkisen viestinnän välillä. Tässä tiedonkulku tapahtuu molempiin suuntiin kaksisuuntaisen (”two-track”-model) mukaisesti. (Christiano & Sameer 2006, 2.2.2)

Yllä mainitusta Habermasin teorian referoinnista voidaan siis päätellä, että julkisen keskustelun ei tulisi olla liian keskitettyä ja hallinnoitua, vaan mahdollisimman vapaata, jopa luovan pohdiskelun prosessi. Kun vapaan, julkisen keskustelun tuloksena syntyy yhteisymmärrys tapahtuisi, ihmisistä tulisi joukkotiedotusvälineiden perspektiivistä mielipiteenmuodostuksen lähteitä, eikä kohteita. Tässä yhteydessä käytetään myös usein käsitystä *self-governing, eli itsehallinnollisuus*: Väestö hallitsee tällöin ”itse itseänsä”, erotuksena ulkoapäin ohjautuvasta ”massasta”.

Habermasin teoria vetoaa siis julkisen oikeutuksen ihanteeseen. Tämän ajatuksen taustalla on poliittisen salailun mahdollisuuden pieneneminen ja näin ollen *läpinäkyvyyden ideaalin* edistäminen, jota pidetään olennaisena demokraattiselle hallinnolle. Tämän lähestymistavan taustalla on ajatus, että lait ja vakiintuneet käytännöt ovat legitiimejä siinä määrin, kun ne ovat julkisesti perusteltuja yhteisön jäsenille. Tämä tarkoittaa samaa, kuin ihmisten alistaminen julkiselle harkinnalle (*public reason*). Habermasin teoria yliveraistaa kaiken kommunikaation rationaalisuuden piiriin kuuluvaksi.

Julkinen oikeutus syntyy siitä, että jokainen kansalainen pääsee tasavertaisen vapaan ja perustellun keskustelun tuloksena vaikuttamaan syntyneeseen yhteisymmärrykseen yhteisestä hyvästä. (Christiano & Sameer 2006, 2.2.)

Demokratiateoriat jaetaan edellä esitetyn jaottelun lisäksi⁸ perinteisesti myös sen mukaan, mitä näkökulmaa ne painottavat demokraattisen päätöksenteon oikeuttamisen perusteena (*justification*)⁹: puhutaan 'välineellisistä painoarvoista' (*instrumentalism*) ja 'ei-välineellisistä painoarvoista' (*non-instrumentalism*). Välineellisiä arvoja painottavat useat demokratiateoriat (lukuun ottamatta liberalistisia demokratiateorioita), esimerkiksi siitä syystä, että kyseisen hallitusmuodon katsotaan tuottavan suhteellisen hyviä lakeja ja käytänteitä, sekä parantavan demokraattista osallistuvuutta. (Christiano & Sameer 2006, 2.1.1.)

Ei-instrumentaaliset arvot ovat yleensä menetelmällisiä arvoja ja päätöksenteon prosessinomaisuutta kannattavia liberalistisia demokratiateorioita. *Ei-instrumentaalinen* demokratian oikeutus liittyy kolmen pääteeman alle, jotka ovat vapaus (1), demokraattinen menetelmä julkisena oikeutuksena (2), sekä tasa-arvo (3). Harvassa demokratiateoriassa painotetaan pelkästään prosessia. (Christiano & Sameer: 2006, 2.2.) Demokraattinen päätöksentekoprosessi itsessään nähdään kuitenkin yleisesti ottaen liberalistisissa demokratiateorioissa arvokkaana. Harvat teoreetikot kiistävät kuitenkaan sitä, että poliittisia instituutioita on ainakin osittain arvioitava niiden tulosten perusteella. (ibid). Toiset teoreetikot ovat ehdottomampia tämän *ei-välineellisyyttä* painottavan oikeutuksen näkökulman kanssa ja väittävät jopa yhteisymmärrykseen pyrkimisen olevan lähtökohtaisesti demokratian vastaista. Edellä mainittua näköantaa edustaa esimerkiksi Chantal Mouffin *radikaali pluralismi*, joka on liberaaleista demokratiateorioista jonkinlainen äärimuoto. (Cunningham 2001, 184). Deliberatiivinen teoria ei painota menetelmällisiä (*ei-instrumentaalisia*) arvoja yksinomaan: Se, kuinka hyvin diskurssiivisella tavalla aikaansaatu kollektiivinen yhteisymmärrys (konsensus) saadaan institutionalisoitua yhteiskunnan rakenteisiin, on deliberatiivisista teorioista erityisesti habermasilaisen myöhemmän tuotannon kulmakiviä. (Tykkyläinen 2015).

2.3 Kommunikatiivinen rationaalisuus menetelmänä

Habermasin vuonna 1981 julkaistua *Kommunikatiivisen toiminnan teoriaa*¹⁰, on pidetty yhtenä hänen pääteoksistaan. Julkisuuden tiloja voi muodostua sinne, missä on kommunikatiivista toimintaakin.

⁸ Normatiiviset, kuvailevat (*descriptive*) ja selittävät (*explanatory*) demokratiateoriat

⁹ Suomenoksesta käytetään toisinaan termiä *justifikaatio*

¹⁰ Alkuperäisteoksen nimi on *Theorie des kommunikativen Handelns* (1981)

Käänteisesti esitettyä: Kommunikatiivinen toiminta on ehto julkisten tilojen muodostumiselle. Habermas näkee rationaalisen argumentoinnin olevan luontainen osa *elämismaailman* prosessimaista luonnetta. Elämismaailmalla tarkoitetaan sitä heijastepintaa, jota vasten ihmiset kokevat asioita. Elämismaailma on siis eräänlainen viitekehys: ”Habermasin elämismaailma on diskurssiin osallistuvien tahojen yhteisesti jakama tulkintahorisontti”. (Huttunen 2010). Kommunikatiivinen rationaalisuus on siis Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian keskiössä. Siinä missä *julkisuuden sfääri* on teoreettinen tai konkreettinen rationaalille keskustelulle luotu ’tila’, ideaalin puhetilanteen kautta toteutuva kommunikatiivinen rationaalisuus on paras mahdollinen tavoiteltava ’tapa toimia’ julkisessa tilassa. Kommunikatiivinen rationaalisuus ja sen ihanne toteutuvat ideaalin puhetilanteen kautta. (Tykkyläinen 2015). Rationaalisuus on ”puhe- ja toimintakykyisten subjektien dispositio”. (Kangas 1989, s. 18). Risto Kankaan Tutkijaliiton julkaisemassa teoksessa (1989) *Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriassa* rationaalisuuden käsite määritellään kahdella tavalla.

1. Ensimmäisen tason rationaalisuus on sitä, että pystymme tehokkaasti tietojamme soveltamalla saavuttamaan ne tavoitteet, jotka olemme asettaneet. Tätä rationaalisuuden tapaa ”kognitiivis-instrumentaaliseksi rationaalisuudeksi”.

2. Toisen tason rationaalisuus on sitä, että henkilö pystyy kommunikaation ja henkilöiden välisten vuorovaikutussuhteiden avulla vakuuttamaan myös muut näkemystensä oikeutuksesta perustelemalla kannanottonsa mahdollisimman hyvin. Tätä tapaa Habermas nimittää ”kommunikatiiviseksi rationaalisuudeksi”. (Kangas 1989, 18).

Yllä esitetystä voidaan päätellä, että kommunikatiivisen teorian keskiössä on nimenomaan toisen tason rationaalisuuden määritelmä. Kommunikatiivinen rationaalisuus toteutuu siis ideaalin puhetilanteen kautta *intersubjektiiivisesti*, eli yksilöiden välillä. Tällöin rationaalisuus ilmenee sosiaalisena ulottuvuutena ja funktiona. (ibid, 18). Habermasin varsin hegeliläisiä vivahteita huokuvista näkemyksistä voidaan päätellä, että rationaalisuus on hänelle eräänlainen evolutiivinen prosessi, ei niinkään staattinen eli muuttumaton asioiden tila. Prosessi on aina muutoksessa ja vuorovaikutuksessa eri maailmojen välillä. Kommunikatiivisen rationaalisuuden ytimessä on myös suora linkki *oikeuttamisen* tapaan. Rationaalista argumentaatiosta kumpuavat esimerkiksi poliittisten päätösten oikeutus habermasilaisittain ihanteellisessa tilanteessa.

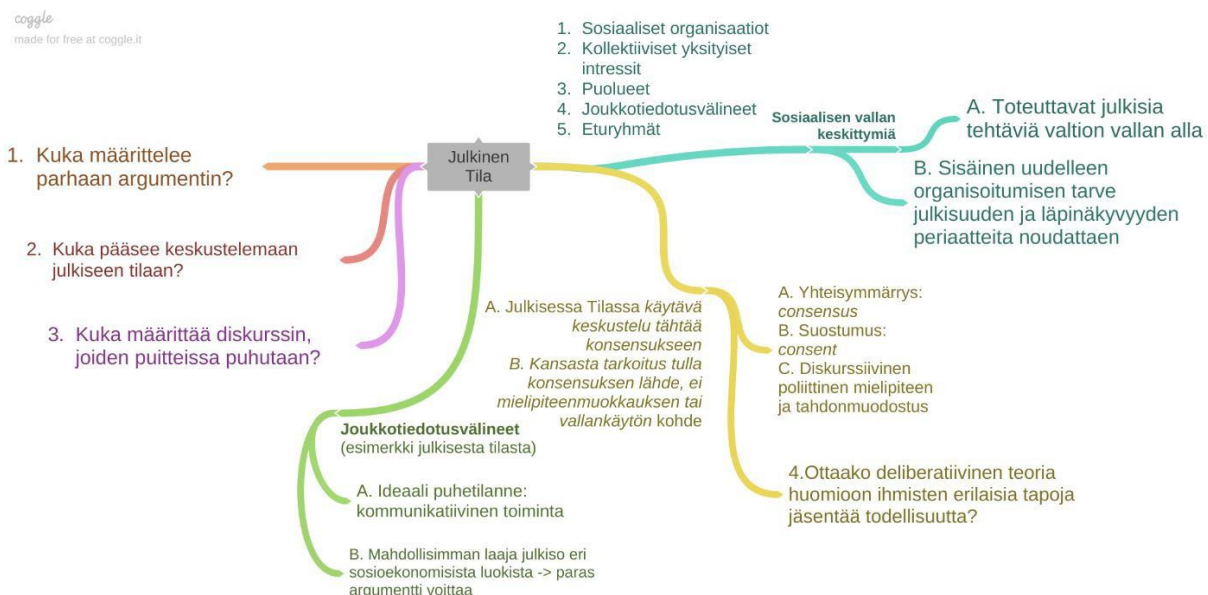
Habermasin kommunikatiivisen rationaalisuuden käsite heijastaa tietoisuusstruktuuria ja modernia maailmanyymmärrystä, jota hän kuvaa *desentralisoituneeksi*. Desentralisoituminen on sitä, että toimiva ja tiedostava subjekti kykenee erottamaan toisistaan todellisuuden eri osa-alueet, ja kykenee

astumaan omien henkilökohtaisten mieltymystensä ulkopuolelle keskustelemaan kollektiivisesta hyvästä diskursiivisen tahdonmuodostuksen avulla. (ibid, 18). Habermas toteaa myös seuraavalla tavalla teoksessaan *Julkisuuden Rakennemuutos* (2004):

Sosiaalivaltion valtiosääntötodellisuus on ymmärrettävä prosessiksi, joka toteuttaa poliittisesti toimivan julkisuuden eli alistaa yhteiskunnallisen ja poliittisen vallankäytön demokraattiselle julkisuusvaatimukselle. Tämän valtiollis- yhteiskunnallisen kehitysulottuvuuden pohjalta voidaan luoda kriteerit, joita käyttäen mielipiteiden julkisuusaste on mitattavissa empiirisesti. Itse asiassa tällainen julkisen mielipiteen suhteellisesti tapahtuva empiirinen todentaminen on tällä hetkellä luotettavin keino päätyä varmoihin ja vertailtavissa oleviin lausumiin tosiasiallisen valtiosääntötilanteen demokraattisesta integraatioarvosta. (Habermas 2004 [1962] 349–350.)

Demokratian näkeminen niin kutsuttuna 'demokratisoitumisprosessina' on habermasilaisen demokratiateorian ydintä. Demokratisoitumisprosessin voi nähdä kulminoituvan käytännössä siinä, kuinka hyvin ideaalin puhetilanteen kautta saadaan toteutettua integraatio instituutioiden tasolle. (Habermas 2004 [1962]). Habermas on painottanut deliberaation kautta syntyneen yhteisymmärryksen integraatioarvoa vakiintuneisiin käytänteisiin (instituutioihin) myöhemmässä tuotannossaan varhaistuotantoon enemmän. (Tykkyläinen 2015).

Ohessa vielä tähän saakka esitetyn pohjalta luotu havainnollinen kuva 2, jonka on tarkoitus esittää kuvallisessa muodossa julkiseen sfääriin liittyviä relevantteja kysymyksiä ja pohdinnan aiheita.



Kuva 2: Kuva on oman ymmärryksen pohjalta laadittu esitys joukkotiedotusvälineistä yhtenä 'julkisena tilana', siihen sisältyvine kysymyksineen. (Tykkyläinen 2015)

3. HERMANIN JA CHOMSKYN PROPAGANDAMALLI

3.1 Mediapropagandan poliittistaloudelliset voimasuhteet

Propaganda on merkitykseltään ”poliittisen ideologian järjestelmällistä levittämistä, millä pyritään voimakkaasti ja järjestelmällisesti vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen”. (Tieteen termipankki). Edellä kuvatun määritelmän mukaan voidaan myös sanoa propagandan olevan yleensä nimenomaan ’massoihin vaikuttamista’. Terminologisesti ’massoihin vaikuttaminen’ pitää väestöä yhtenä homogeenisenä subjektina, joka ei tietenkään ole aivan näin yksinkertaista. Propagandan luonteeseen kuitenkin yleensä ajatellaan kuuluvan suuren joukon mielipiteisiin vaikuttaminen.

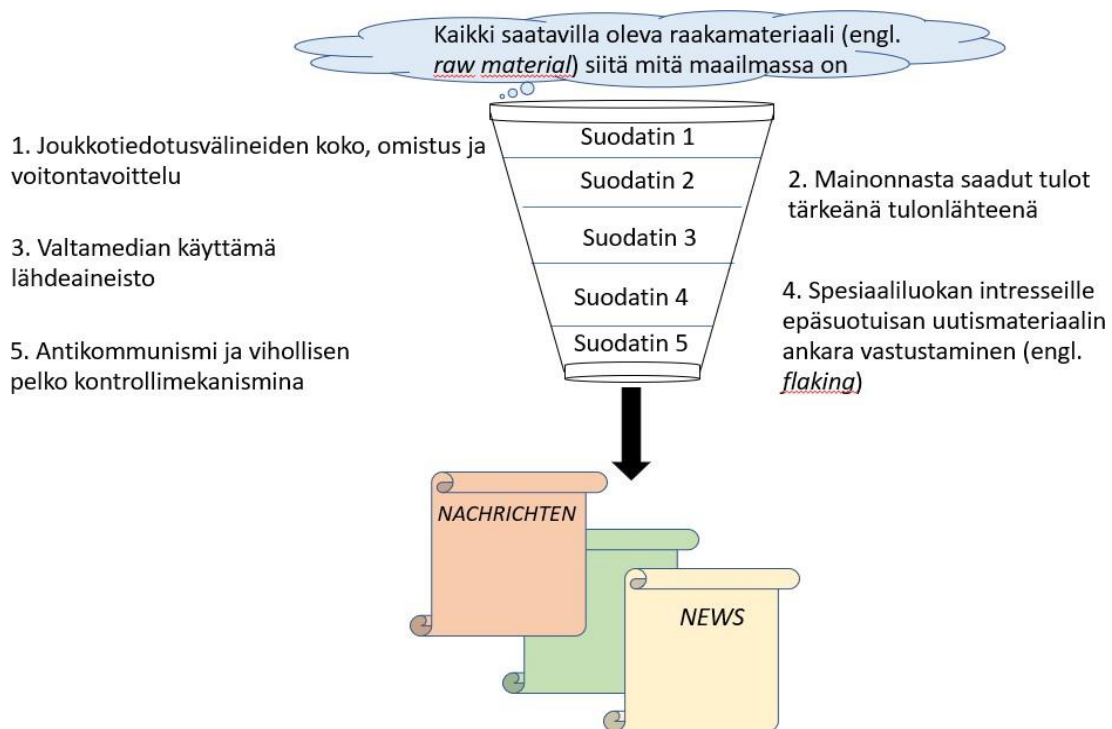
Edward Hermanin ja Noam Chomskyn luoma teoreettinen joukkotiedotusvälineiden toimintaa kuvaava teoreettinen ’propagandamalli’ esitettiin ensimmäisen kerran teoksessa *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media* (1988). Malli kuvaa niitä markkinamekanismeja ja kahden muun suodattimen toimintaa –joita voisi kuvailla ’ankaraksi vastustamiseksi’ ja ’vihollisen peloksi’ -jotka yhdessä muodostavat niin systemaattisesti toimivan suodatinjärjestelmän, että joukkotiedotusvälineet toimittavat vain tarkasti laskelmoidun ja riisutun version maailman tapahtumista rivikansalaisen luettavaksi. Hermanin ja Chomskyn malli kuvaa, kuinka mediaa hallitaan silloin kun virallista sensuuria ei ole. Propagandaa on tällöin myösvaikeampi havaita, kuin maissa, joissa virallinen sensuuri pitää huolen tiedotuksesta. (Herman & Chomsky 1988.)

Hyvin toimivan propagandamallin on tarkoitus marginalisoida toisinajattelu ja tuottaa puolueellinen kuva maailmasta, joka on linjassa spesiaaliluokan omien intressien kanssa. Väestöä sen sijaan on ruokittava välttämättömillä illuusioilla, jotta he katsoisivat ’onnellisina televisiota’, eivätkä kyseenalaistaisi mitään. Edellä kuvatun kaltainen tilanne saataisiin aikaan valmistamalla suostumukseen ohjaava propagandajärjestelmä. Kuten teoksen nimikin jo alustaa asiaa, joukkotiedotusvälineiden polttoaineena toimivat poliittiset ja taloudelliset intressit ja kytköksetniihin. (Herman & Chomsky 1988.)

Vapaa lehdistö on Chomskyn mukaan pelkkää illuusiota. (Herman & Chomsky 1988, 97–99, 108, 129, 137). Merkityksellisintä propagandamallin mukaan ei ole välttämättä uutisten tuottamien tietojen ’relevanttius’ ja ’oikeellisuus’. Journalistinen etiikka saa väistyä toisarvoisena hyvin toimivan mediakontrollin tieltä. Media käyttää myös valikoivaa havaintoa, joka ei yksinkertaisesti käsittele sellaisia asioita, jotka eivät ole maan elitistisen ryhmän intressien mukaisia. (Herman & Chomsky 1988). Mediakontrollin haaste on lyhyesti ilmaistuna seuraava: Joukkotiedotusvälineiden keskittynyt poliittinen ja taloudellinen omistus ja hallinnoiminen aiheuttaa tilanteen, jossa lukijalle välitetään

puolueellinen kuva maailmasta, joka on erilaisten ideologioiden sävyttämä ja palvelee marginaalisen väestönosan – tämän 'erityisluokan' – intressejä. Asioita rajataan pois julkisesta keskustelusta mediakontrollin avulla, jolloin myös osa mielipiteistä joutuu marginaaliseksi. Hermanin ja Chomskyn mediakontrollin haasteeseen sisältyy myös ongelmallinen keinotekoisien suostumuksen (*consent*) laskelmoitu tuottaminen mediapropagandan avulla. Ongelmaan kytkeytyy myös se, että saattaisi vaikuttaa siltä, aivan kuin konsensus vallitsisi, vaikka tosiasiasa suostumus olisi propagandan avulla 'tuotettua'. Suostumus (*consent*) on näin luonteeltaan näennäistä yhteisymmärrystä, eli konsensusta.

Herman ja Chomsky kuvaavat mediapropagandan toimintaa eräänlaisena viiden peräkkäisen suodattimen järjestelmänä, jossa uutisten raakamateriaali (*raw material*) 'suodattuu' lopulta 'erityisluokan' (*special class*) intressien ja hallinnoimien, sekä omistamien vaiheiden kautta rivikansalaisen luettavaksi. (Herman & Chomsky 1988). Alla oleva kuva havainnollistaa suodatinjärjestelmän toimintaa kuvainnollisesti, teoreettisena systeeminä. Kolme ensimmäistä suodatinta liittyvät lähinnä markkinamekanismeihin.



Kuva 3: Herman-Chomskyn propagandamallin suodattimet. Mallinnus on omani teoksen *Manufacturing Consent: the political economy of the mass media* (1988) pohjalta.

1. Propagandamallin ensimmäinen suodatin eli, *joukkotiedotusvälineiden koko, omistus ja voitontavoittelu* keskittyy kirjaimellisesti voitontavoitteluun ja omistussuhteiden maksimaaliseen hyödyntämiseen yhä harvempien käsissä. 1850-luvulla ilmestyi lehdistö, joka alkoi saavuttaa kansallisen työväenluokan luottamusta. Tämä voimautti työväenluokan tietoisuutta tuottamalla

uudenlaista tapaa ajatella maailmaa ja sen rakennetta. Sen aikainen 'radikaali lehdistö' myös aikaansai ihmisille tunteen siitä, että he pystyivät vaikuttamaan sosiaalisen todellisuuden ja asemaansa siinä. Tämänkaltainen kehitys nähtiin kuitenkin valtaapitävän eliitin näkökulmasta uhkaavana sen aikaiselle yhteiskunnalliselle rakenteelle ja spesiaaliluokan saavutetuille eduille. Ensimmäinen suodatin on käytännössä median omistusoikeuden rajoittamista yhä harvempien käsiin. Herman ja Chomsky osoittavat, että käytännössä Yhdysvalloissa on 24 suurinta media-alan yritystä, ja näiden omistajuus on samojen sukujen ja perheiden piirissä. ¹¹Toinen olennainen ensimmäisessä suodattimessa oleva rakenteellinen ja systeemiin rakennettu ilmiö on mediayritysten riippuvuus ja siteet hallitukseen. (Herman & Chomsky 1988, 3–14.)

2. Propagandamallin toinen suodatin, eli *mainonnasta saatavat tulot tärkeänä tulonlähteenä*, kuvaa mainostulojen tuomaa tulonlähdettä oleellisena media-alan yritysten taloudellisen selviytymisen kannalta. Tässä suodattimessa olennaista on mediayritysten houkuttelevaksi tekeminen nimenomaan mainostajien näkökulmasta. Siinä, missä ennen media-alan ansaintalogiikka oli yksinomaan kuluttajalta lehdestä saatavat tulot, mainostajien ilmaantuminen osaksi joukkotiedotusvälineiden toimintaa erityisesti 1900-luvulle tultaessa aikaansai muutoksen tässä ansaintalogiikassa: Itse lehden kustannus saattoi jäädä matalammaksi, sillä lehdessä olevat mainokset tuottivat lisätuloja media-alan yrityksille. Tällainen toiminta karsi sellaisen uutismateriaalin pois, joka ei ylittänyt mainostajan ajattelemaa kuvaa siitä, mikä suurta yleisöä kiinnosti ja viihdytti. Lehden lukijat nähdäänkin tämän suodattimen välityksellä yksinomaan kuluttajan roolissa: Tehdään sellaisia uutisia, jotka vetoavat lukijoihin, koska tämänkaltainen toiminta houkuttelee myös mainostajat paikalle rahoittamaan kyseisen lehden tai media-alan yrityksen toimintaa. (Herman & Chomsky 1988, 14–18.)

3. Propagandamallin kolmas suodatin, eli *valtamedian käyttämä lähdeaineisto*, kulminoituu objektiivisen median harhaan. Media tarvitsee tasaisen luotettavan uutisraaka-aineen 'jatkuvan virran'. Tärkeiden uutisten on oltava katkeamattomia ja niille on olennaista tulla luotettavana pidetystä lähteestä. Arvovaltaisina lähteinä on pidetty esimerkiksi hallitusta ja (suur-)yrityksiä ja näiden tahojen hankkimia asiantuntijoita. Tiedotusvälineiden käyttämien lähteiden on tärkeää olla uskottavia erityisesti arvovaltansa ja asemansa perusteella. Joukkotiedotusvälineiden tulee säilyttää objektiivisuuden mielikuva väestön keskuudessa. Joukkotiedotusvälineiden tulee myös pyrkiä kaikin tavoin säästymään puolueellisuuden kritiikiltä. (Herman & Chomsky 1988, 18–26.)

¹¹ Tulee kuitenkin huomioida, että taulukot ovat yli kolmekymmenen vuoden takaa (1986), ja otaksuttavasti tiedot ovat muokkaantuneet tähän päivään mennessä joiltain osin.

4. Propagandamallin neljäs suodatin, eli *spesiaaliluokan intresseille epäsuotuisan uutismateriaalin ankara vastustaminen*, kuvaa erityisluokalle (eliitille) vastakkaisen tiedon marginalisoimisen eri keinoin. 'Ankara vastustus' (*flaking*) kohdistuu sellaisiin henkilöihin tai lähteisiin, jotka ovat eri mieltä tai kyseenalaistavat oletukset, jotka ovat suotuisia *spesiaaliluokalle*. Tällaisessa vastustuksessa on kyse lopulta median halusta kontrolloida joukkotiedotusvälineiden toimintaa ja niiden tuottamaa sisältöä. Vastustaminen on käytännössä tiivistetysti sanoen vahvasti negatiivista vastetta jollekin epätoivotulle informaatiolle. Tämä tapahtuu esimerkiksi tehtailemalla oikeustoimia tai uhkailemalla asianosaisia. (Herman & Chomsky 1988, 26–28.)

5. Propagandamallin viides suodatin on *antikommunismi ja vihollisen pelko kontrollimekanismina*. Antikommunistinen hallintajärjestelmä ulottaa dikotomisen systeemin joukkotiedotusvälineisiin saakka. Dikotominen järjestelmä tarkoittaa vastakkainasettelua, ”me” vastaan ”nuo toiset”.¹² Vihollinen voi 'muuttua' ajan saatossa, mutta dikotomia pysyy. (Herman & Chomsky 1988, 29–31.)

3.2 Propagandamallin konteksti

On tärkeää huomioida propagandamallia ymmärtääkseen myös poliittisen 'toisinajattelijan' Noam Chomskyn filosofiaa. Hän on avoimesti jonkinlaisen libertaarisen sosialismin kannattaja, tarkemmin sanottuna hänet voisi ymmärtää jonkinlaiseksi anarkistiseksi sosialistiksi, tai *anarkososialistiksi*¹³. (Chomsky 2006 [1970]). Chomsky on lausautunut ”propagandan olevan demokratialle sitä, mitä pamppu on totalitaariselle valtiolle”. (Chomsky: 2003 [1991], 20). Chomsky siis myös avoimesti toivoo voivansa valottaa emansipatorisella otteella esimerkiksi median toimintaa poliittisten agendojen saavuttamiseksi.¹⁴ Kuten teoksessa (1988) *Manufacturing Consent* ilmaistaan:

Tiedotusvälineiden poliittiset siteet ovat olleet vaikuttavia. Televisiossa pyöröovinen henkilöstövirta sääntelijöiden ja säänneltyjen yritysten välillä oli massiivinen niinä vuosina, jolloin median ja verkostojen oligopolistinen¹⁵ rakenne muodostui (Herman & Chomsky 1988, 13.)

Hermanin ja Chomskyn teoksen (1988) mukaan joukkoviestinten tehtävänä on välittää järjestelmänä viestejä ja symboleja suurelle yleisölle. ”Valtamedian tehtävänä on myös huvittaa, tiedottaa ja

¹² Kommunismista ei puhuttu 1980-luvun jälkeen enää samassa merkityksessä, kuin Kylmän sodan aikoihin. 2000-luvun alkupuoliskolla 'kommunismien pelon' asemaan tuli 'terroristien vastainen pelko'. Oma huomioni.

¹³ *Anarkososialisti* on vakiintunut termi suomen kielessä

¹⁴ Teoksessaan hän esittää useita esimerkkejä politisoituneesta propagandauutisoinnista

¹⁵ *Oligopolistinen* tarkoittaa markkinoita, joilla on vain muutamia myyjiä (ks. Tieteen Termipankin määritelmä). Oligopolistinen lienee sukulaissana *oligarkialle*, joka merkitsee *harvainvaltaa*

viihdyttää, mutta myös juurruttaa yksilöille yhteiset arvot, uskomukset sekä käyttäytymissäännöt. Nämä käyttäytymissäännöt yhdistävät heidät laajemman yhteiskunnan institutionaalisiin rakenteisiin. Systemaattinen propaganda on se keino, joka täyttää edellä mainitun roolin. Näin keskittynyt vauraus ja luokkaeturistiriidat pysyvät entisellään yhteiskunnallisessa todellisuudessa”. (Herman & Chomsky 1988, 1)

Teoksessa kerrotaan myös, että demokraattinen standardinomainen oletamus on se, että joukkotiedotusvälineet olisivat ”riippumattomia” ja ”sitoutuneita totuuden raportoimiseen”. Herman ja Chomsky jatkavat, että tähän standardinäkemykseen myös kuuluu se, että ” uutisvalinnat perustuisivat puolueettomiin ammatillisiin, sekä objektiivisiin kriteereihin”. Kuitenkin Herman ja Chomsky esittävät, että jos kerran ”keskustelun lähtökohdat¹⁶ saadaan sitoutettua (poliittisekonomisten) voimasuhteiden kautta, tuottaa tämä haasteen: Hallinnoitaessa sitä, mitä tavalliset lukijat voivat nähdä, kuulla ja ajatella, huomataan että standardinäkemyksellä joukkotiedotusvälineiden toiminnasta sekä todellisuuden välillä on huomattava ero”. (Herman & Chomsky 1988, xi.)

On kuitenkin huomioitava, että Herman ja Chomsky eivät tarkoita sitä, että kaikki konsensusukseen pyrkiminen olisi lähtökohtaisesti ongelmallisesti. Ongelmallisen *suostumuksen tuottamisesta* tekee keskusteluilmapiiiri, joka ei täytä vapaan, avoimen, ja tasa-arvoisen keskustelukulttuurin ehtoja, vaan julkista keskustelua rajataan jo lähtökohtaisesti. Vapauden ja tasa-arvon ideaalien voidaan päätellä olevan Hermanin ja Chomskyn liberaalien ajatusten taustalla, onhan (1988) *Manufacturing Consent* -teos saanut sysäyksensä nimenomaan vastalauseena Creelin propagandakomissiossa työskennelleen Walter Lippmannin ajatuksille. (Chomsky: 2003 [1991], 14). Walter Lippmann oli sitä mieltä, että propaganda oli oivallinen idea ja otaksui, että ’keinotekoisien yhteisymmärryksen’¹⁷ tuottaminen vallankumouksen ja demokratian taiteessa sai kansan hyväksymään asioita, joita se ei todellisuudessa halunnut. Tähän olisi myös oivallista kehittää uusia propagandatekniikoita. (ibid). Edellä mainittuja ajatuksia Lippmann esitti ensi kertaa teoksessaan (1922) *The Public Opinion*. Tutkielmassa käytetty käännösratkaisu on muotoutunut ’keinotekoisien suostumuksen tuottamiseksi’, yllä olevaa käännösratkaisua mukailleen.¹⁸

Chomsky vastustaa syvästi Lippmannin ajatuksia demokratian vastaisina useissa teoksissaan. Siinä, missä viimeksi mainittu pitää propagandaa ”hyvänä ja tarpeellisena ideana, koska tavallinen väestö ei ymmärrä yhteisistä eduista yhtään mitään”. (Chomsky 2003 [1991], 15), Chomsky kyseenalaistaa

¹⁶ Engl. *Premises of discourse*

¹⁷ Engl. *Manufacturing Consent*

¹⁸ Vaihtoehtoisia suomennoksia voisivat olla myös ”myöntymisen (johonkin)”. Selkeyden vuoksi kuitenkin tutkielmassa käytetään *consent* -termille yksiselitteisesti käännösratkaisua ’suostumus’.

moiset alkuoletukset. Perustavanlaatuisen ajatus Hermanin ja Chomskyn 'propagandamallin' taustalla onkin emansipatorisella otteella kyseenalaistaa joukkotiedotusvälineiden edustaman oletusarvoisen standardikäsitteen.

Taustavaikuttimena Chomskyn ajattelussa voidaan nähdä Habermasin kanssa samankaltaisen huolen esittäminen: Väestö jää sivustakatsojan rooliin. Chomsky vertaa vallalla olevaa demokraattista 'ilmastoa' *sivustakatsojan demokratiaksi*, jossa ainoa tavalliselle kansalaisille suotu illuusio vaikuttamisen mahdollisuudesta on *äänestäminen*. (Chomsky 2003 [1991], 18). On hyvä tässä kohtaa huomioida se, kuinka samankaltaiset ajatukset ovat läsnä sekä Herman-Chomskyn propagandamallissa, että *Julkisuuden rakennemuutos* -teoksessa (2004): Pienen eliitin hallinnoima julkinen keskustelu, joka jättää väestön sivustaseuraamaan "demokratian toteutumista". Kuitenkin konsensus kaipaava tarkennusta deliberatiivisen teorian soveltuvuutta arvioitaessa, jotta sama ongelma ei jäisi edelleen ratkaisematta yhteisesti muotoiltuun ongelmaan.

4. SELVIÄÄKÖ DELIBERATIIVINEN TEORIA HAASTEESTA?

4.1 Suostumus vai yhteisymmärrys

Deliberatiivisen teorian kannalta olennaisin ongelma on siinä, että mediakontrolli voi tuottaa jotain sellaista, joka näyttää julkiselta keskustelulta ja sen seurauksena syntyneeltä konsensukselta. Todellisuudessa se on kuitenkin keinotekoisesti tuotettua suostumusta (*consent*), koska mediakontrolli rajaa asioita ulos julkisesta keskustelusta. Jatkokysymys onkin seuraava: Pystyykö deliberatiivinen teoria erottamaan toisistaan nämä kaksi tilannetta – aidosti deliberoinnin seurauksena syntyneen yhteisymmärryksen ja näennäisen yhteisymmärryksen? Kysymys linkittyy suostumuksen ja yhteisymmärryksen välisen tematiikan alle.

Suostumuksella ja yhteisymmärryksellä voidaan ajatella olevan merkityserot. Havainnollistetaan näiden kahden termin välistä merkityseroa ajattelemalla seuraavaa skenaariota: Koeasetelmassa henkilö A voi *suostua* johonkin, vaikka ei olisikaan yhteisymmärryksessä muiden kanssa. Henkilö A voi suostua johonkin esimerkiksi vastentahtoisesti, suostuttelun, uhkailun tai manipuloinnin seurauksena. Suostumus voi tapahtua jopa koehenkilön A tietämättä, jos kyseessä olevasta asiasta ei ole suoranaisesti kysytty häneltä. Esimerkkihenkilö voi olla tietämättään myös suostunut johonkin, vain siitä syystä, että on joutunut 'väärän tietoisuuden alle' (*false consciousness*), eikä ole kunnolla ymmärtänyt koko asiaa. Jokaisesta asiasta ei edes välttämättä

suoranaisesti edes kysytä koehenkilöltä, vaan äänestämällä valitut edustajat tekevät päätöksen koehenkilö A:n puolesta.

Yhteisymmärrys taas liittyy rationaaliseen argumentaatioon, ja kaipaa muutoinkin paljon semanttista avaamista. ”Konsensus on sitä, että järkeilyn kautta voidaan saavuttaa *yksimielisyys* poliittisissa ja moraalisisissa kysymyksissä”. (Tieteen termipankki). Yhteisymmärrys on edellä mainitun määritelmän mukaan siis ”yksimielisyyttä”. Konsensuksen käytännön sovellutukset ovat huomattavasti problemaattisempia, kuin suostumuksen käytännön sovellutukset. Ensinnäkin: Onko suuren joukon ”yksimielisyyteen” pääseminen ylipäättään edes mitenkään käytännössä mahdollista? Onko tällainen pyrkimys edes tavoiteltavaa? Palataksemme luvun alussa esitettyyn jatkokysymykseen: onko mahdollista erottaa toisistaan käytännössä sitä, onko ”konsensus” saavutettu deliberaation keinoin tasa-arvoisesti, vapaasti ja rationaalisesti vai onko saavutettu ”konsensus” vain näennäinen?

Habermasin mukaan hyvin toimivassa demokratiassa on siis aktiivisesti toimiva julkiso, joka käsittää mahdollisimman suuren joukon erilaisia ihmisiä. Deliberatiivista teoriaa on paljon kritisoitu. Voidaan esimerkiksi väittää, että deliberatiivinen demokratioteoria on hyvin vaativa käytännössä: Miten keskustelutilanteet voidaan järjestää jokapäiväisessä elämässä? Miten erilaiset ’elämismaailmat’ voivat kohdata keskustelussa tasa-arvoisella tavalla, kun jokaisen yksilölliset keskustelutaidot saattavat olla lähtökohtaisesti toisistaan hyvin poikkeavat? Miten voidaan taata, että yksilöiden mielipiteet ovat riippumattomia ja yhteisen edun mukaisia? Deliberatiivinen teoria vaatii myös sitoutumista julkiseen harkintaan kaikilta. Miten tämä käytännössä onnistuisi? Julkisella harkinnalla on myös yhteiskunnallisesti rakenteellisia haasteita. Miten deliberoinnin tuloksena saatu yhteisymmärrys voitaisiin aidosti institutionalisoida yhteiskunnan rakenteisiin? Vaatisiko deliberatiivinen demokratia yhteiskunnallisen todellisuuden rakenteellisia muutoksia? Tulisivatko nämä muutokset hiljalleen ylöspäin suuntautuvan kausaation voimasta, kun mikrotason vaikuttaminen aiheuttaisi laajemman tason, makrotason vähittäisen muutoksen? Edellä mainittu kysymys koskee käytännössä sitä, voidaanko ruohonjuuritasolta vaikuttaa lopulta vakiintuneisiin käytäntöihin? Kuten huomataan, deliberatiiviseen teoriaan sisältyy paljon kysymyksiä. Seuraavaksi tutustutaan Chantal Mouffin kritiikkiin artikkelissaan ”Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus”. (2009 [1991]).

4.2 Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus

Erityisesti Chantal Mouffin kanta deliberalistista teoriaa kohtaan on avoimen kritisoiva. Hän onkin esittänyt, että konsensukseen ei ylipäättäen tulisi pyrkiä. (Cunningham 2001, 185). Artikkelissaan ”Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus”. (2009 [1999]), Mouffe aloittaa kritiikkinsä alustuksen esittämällä, että deliberatiivisessa teoriassa taloudellinen malli on pelkästään ’korvattu’ moraalilla. Mouffe esittää deliberalistisen teorian vaihtoehtoiseksi malliksi ”agonistisen eli kiistelevän moniarvoisuuden” -muodon. Mouffin mukaan deliberalistisen teorian kannattajien tulisi erottaa toisistaan ”pelkkä samanmielisyys” ja ”järkiperäinen yhteisymmärrys”. Hänen mukaansa on epätodennäköistä, että ihmisten olisi milloinkaan mahdollista jättää kaikki erityispreferenssinsä ja mieltymyksensä syrjään ja toimia pelkästään järkiperäisen minänsä ohjaamana. Mouffe kuitenkin lisää, että habermasilaisen teorian kannattajat eivät ole kieltäneetkään sitä, että ideaalisen puhetilanteen ehdot eivät olisi sosiaalisen elämän rakenteiden rajaamia ja näin ollen ideaalinen puhetilanne olisi ymmärrettävä ”regulatiiviseksi, eli sääteleväksi ideaksi”. Samanmielisuuden ja järkiperäisen yhteisymmärryksen teemalla jatkaen, Mouffe esittääkin seuraavan wittgensteinilaisen ajatuksen: Samanmielisyys on ”saman elämänmuodon (*Lebensform*) mahdollistamien äänten yhteensulauma (*Einstimmung*), ei järjen (*Einverstand*) tuote, kuten Habermasilla”. (Mouffe 2009 [1999].)

Kaikki vaikuttaminen toisten ihmisten mielipiteisiin perustuu paljolti myös tunteisiin, puhetaitoon ja *retoriikkaan*: ”Kun argumentit loppuvat, alkaa suostuttelu”. (Wittgenstein 1975, 133–134). Wittgensteinin ajatuksia analysoiden: Onko kyse pikemminkin suostumuksesta ja suostuttelutaitojen ylivoimaisuudesta ja siis näin ollen retoriikasta? Eikö kaikki toisten mielipiteisiin vaikuttaminen ole lopulta myös retoristen, eli puhetaidollisten keinojen käyttämistä? Voidaanko pelkän rationaalisen argumentaation kautta saavuttaa mistään asiasta konsensusta? Myös Mouffe tarttuu artikkelissaan deliberatiivisen teorian retorisen puolen ”unohtamiseen”. Hänen mukaansa deliberalistisesta teoriasta on riisuttu pois kaikki olennainen ”retorinen ulottuvuus”. (Mouffe 2009 [1999]).

Mouffin mukaan on tunnustettava lisäksi se tosiasia, että valtaa ja vastakkaisuutta ilmenee ja niitä on haastavaa pyyhkiä pois yhteiskunnallisesta todellisuudesta. Hän itse toivoo voivansa edistävänsä näkemystä vallasta ja vastakkaisuuksien sovittamattomuudesta, ja tämän realiteetin hyväksymisestä. Hänen mukaansa edellä mainituista seikoista johtuen deliberatiivinen teoria on emansipoitunut vain osittain. Mouffin pääteesi artikkelissa kytkeytyykin valtarakennelmien tiedostamiseen: ”Sosiaalinen objektiivisuus perustuu valtatekoihin”. Jacques Lacanin lainaten hän toteaa diskurssin perusrakenteen olevan lähtökohtaisesti autoritaarinen. (Mouffe 2009 [1999].)

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassa nousi keskiöön Habermasin deliberatiivisen teorian soveltuvuus Edward Hermanin ja Noam Chomskyn esittämää mediakontrollin haastetta vasten. Joukkotiedotusvälineet toimivat tässä tutkielmassa habermasilaisena *julkisuuden sfäärinä* - paikkana, jossa julkista debattia käydään. Konsensus, eli yhteisymmärrys (*consensus*) ja suostumus (*consent*) erotettiin tutkielmassa toisistaan. Deliberatiivista teoriaa ja mediakontrollin haastetta arvioitiin ja vertailtiin näiden käsitteiden avulla. Habermasin omassa deliberatiivisessa teoriassa konsensukseen pyrkiminen sai erityisesti kritiikkiä.

Habermasilaisuuteen kuuluu olennaisesti sekä itsereflektiivisyys, että tieteen itsereflektio. Emansipatorinen tiedonintressi on habermasilaisessa ajattelussa läpiluotaava ”eetos” kautta linjan. Habermasin ja Chomskyn pyrkimys emansipatoriseen tiedonintressiin on lähtökohtaisesti hyvin yhtä pitävä tavoite. Tämä pyrkimys on myös yhteinen kriittisille yhteiskuntateorioille. Habermas painottaa vallalla olevien rakenteiden kyseenalaistamista ja todellisuuden (myös demokratian) prosessimaista luonnetta. Yleiseen tahdonmuodostukseen liittyy Habermasin teoriassa olennaisesti kommunikaatioon liittyvä prosessimainen luonne. Kuitenkaan nämä emansipatoriset ajatukset eivät täysin ulotu Habermasin deliberalitiiviseen demokratiateoriaan.

Deliberatiivisessa teoriassa keskiöön nousee vapaaseen ja tasa-arvoiseen keskusteluun nouseva kommunikatiivisen rationaalisuuden ihanne. Intuitiivisesti tämä vaikuttaa hyveelliseltä, jopa ihanteelliselta tavoitteelta. Pohdittaessa konsensukseen sisältyviä kysymyksiä, on tärkeää kuitenkin huomioida se, kuinka yhteisymmärrys on saatu aikaiseksi: puolueellisen tiedon tuottamalla vai vapaalla ja tasa-arvoisella julkisella keskustelulla? Habermasin ajatus vapauten, ymmärtämisen ja epämuodollisuuteen pyrkivästä kollektiivisesta tahdonmuodostuksesta julkisessa sfäärissä hälventää hieman konsensukseen liittyvää problematiikkaa. Instituutiot halutaan deliberatiivisessakin teoriassa ’säilyttää’, mutta prosessin avulla (”two track” -model) myös vakiintuneilla käytännöillä on mahdollista kaiketi muokkaantua vuorovaikutuksen tuloksena.

Mediakontrollissa ’propagandamalliin’ sisältyvät olennaisesti valtarakenteet ja niiden tiedostaminen. Tähän *emansipatoristiseen näkökulmaan* deliberalistinen teoria vastaa Mouffen kantaa mukaellen ”vain osittain”. Tässä tutkielmassa päädytään Mouffen ja Wittgensteinin kritiikin relevanttiuteen: Pelkkä rationaalisuuden painottaminen jättää mielipiteenmuodostuksen vaillinaiseksi, eikä erityisesti konsensuksen muodostamista voida tyypistää pelkän julkisen järjenkäytön avulla tapahtuvaksi. Retoriikka on otettava huomioon, jotta käytännön sovellutukset olisivat deliberatiivisen teorian osalta paremmat. Kuitenkin deliberatiivisen teorian arvo liittyy sen *regulatiiviseen*, eli ohjeelliseen

arvoon. Deliberatiivisen teorian käytännön sovellutusten arvo jää kuitenkin monia kysymyksiä vaille, kuten esitetty kappaleessa neljä.

Tutkielmassa on saatu aikaiseksi lopputulokseksi seuraavanlainen päätelmä. Alussa esitettyyn tutkimuskysymykseen siitä, kuinka hyvin habermasilainen deliberatiivinen demokratiateoria onnistuu vastaamaan mediakontrolliin sisältyvään haasteeseen, vastataan tiivistäen jo sanotusta seuraavalla tavalla: Deliberatiivisen teorian konsensushakuisuus ei ota tarpeeksi huomioon niitä mekanismeja, joiden avulla 'yhteisymmärrys' on saatu aikaiseksi. Tämän lisäksi, deliberatiivinen teoria ei ota kantaa siihen, miten erottaa konsensus ja pelkkä näennäinen konsensus, eli lähemmin tarkasteltuna *suostumus*. Habermasin teoria ei kykene vastaamaan mediakontrollin esittämään ongelmaan siitä, että julkisen keskustelun rajaaminen aikaansaa näennäisen konsensuksen, vaikka kyseessä olisi ennemminkin suostumuksen aikaansaaminen väestön keskuudessa propagandavaikuttamisen, eli mielipiteenmuokkauksen, keinoin. Tulee muistaa, että propaganda on aina luonteeltaan nimenomaan 'massoihin vaikuttamista'. Habermasilainen teoria jääkin hieman idealismin tasolle, jonkinlaiseksi toimintaa sääteleväksi ihanteeksi, jopa utopiaksi.

Habermasin teoriaa voisi pitää kuitenkin ideaalina ja tavoittelemisen arvoisena, vaikkakin se jättää lisäkysymyksiä ja sisältää edellä mainittuja ongelmakohtia, mitä tulee retorisen ulottuvuuden unohtamiseen ja pelkän rationaalisen argumentaation painottamiseen. Edellä mainitusta huolimatta tutkielmassa halutaan puolustaa 'davidsonilaista' Habermasin teorian *suopeaa tulkintaa*: Habermas puhuu valtarakenteiden tiedostamisesta ja niiden 'ideologisuudesta' kriittisessä yhteiskuntateoriassaan ja tämä taas käy hyvin yhteen mediakontrolliin sisältyvien poliittistaloudellisten voimasuhteiden tiedostamisen taustaa vasten. Kuitenkin tämä emansipaatio jää vaillinaiseksi Habermasin omassa teoriassa, kuten Mouffe kritiikissään esittää.

Tutkielmassa suhtauduttiin varsin suopeasti Hermanin ja Chomskyn esittämään mediakontrollin haasteeseen siitä näkökulmasta käsin, että tässä teoreettisessa mallissa on vähintään elementtejä, joiden mahdollisuus olisi hyvä ottaa huomioon analysoitaessa joukkotiedotusvälineiden toimintaa. Joukkotiedotusvälineiden toimintaa voidaan analysoida Habermasin deliberatiivisen demokratiateorian ihanteiden kautta vastattaessa kysymykseen siitä, kuinka hyvin teorian sisältämät ihanteet toteutuvat joukkotiedotusvälineiden luomassa keskustelukulttuurissa. Toteutuuko harkitseva, moniääninen, tasavertainen ja argumentatiivisuuteen pyrkivä vapaa keskustelu mielipiteenmuodostuksen tapana? Toteutuuko *keskusteleva journalismi*? Jos ei, niin miten olisi mahdollista päästä kohti aidosti ja tasavertaisesti toteutuvaa keskustelun tapaa?

Relevantteja jatkopohdinnan aiheita olisivat esimerkiksi seuraavat teemat ja niihin liittyvät kysymykset: Jos oletetaan Chomskyn ja Hermanin propagandamallin käytännön sovellutusarvo, miten saavuttaa ideaali puhetilanne joukkotiedotusvälineiden edustamassa esimerkissä julkisesta sfääristä? Millaisia toimintamalleja tämä edellyttäisi? Jos oletetaan, että media tuottaa puolueellista tietoa siitä, miten asiat ovat propagandamallin mukaisesti, miten muutos saataisiin aikaiseksi mediaan keskustelufoorumina ja julkisena tilana? Kuka tai mikä tämän muutoksen aiheuttaisi? Kaupallistuneen joukkotiedotusvälineiden toiminta perustuu paljolti myynnistä saatavaan voittoon ja ihmisten näkemiseen kuluttajina ja yleisönä - eritoten yhdysvaltalaisessa kontekstissa - joten eräs ratkaisumalli joukkotiedotusvälineiden keskustelukulttuurin muuttamiseksi olisi *ostokäyttämisen muutos*. Näin media-alan yritysten olisi tuotettava lopulta monipuolisempaa journalismia, jotta ihmiset pysyisivät edelleen median näkökulmasta 'kuluttajina'. Deliberatiivista teoriaa voidaan siis saamastaan relevantista kritiikistä huolimatta puolustaa sen teoreettisella arvolla, nimenomaan ideaalina puhetilanteena, johon edelleen kannattaa pyrkiä erilaisissa julkisuuden sfääreissä.

LÄHTEET

- Bohman, James ja William. Rehg. 1997. *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge (Mass.): MIT Press.
- Chambers, Simone., ja Anne Costain. 2000. *Deliberation, Democracy, and the Media*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers
- Chomsky, Noam. 2003 [1991]. *Mediakontrolli: Propagandan mahtavat saavutukset*. Suomentanut Sami Heino. Turku: Sammakko.
- Chomsky, Noam. 2006 [1970]. *Tulevaisuuden valtio*. Suomentanut Vesa Suominen. Turku: Sammakko.
- Christiano, Tom and Sameer Bajaj. 2004. "Democracy", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Kevään 2022 laitos), toim. E. N. Zalta.
<https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/democracy/>
- Craig, Edward, toim. 2005. *The Shorter Routledge Encyclopedia of Philosophy*. 2. painos. Lontoo: Routledge.
- Cunningham, Frank 2002. *Theories of Democracy: A Critical Introduction*. Firenze: Routledge.
- Habermas, Jürgen. 2004 [1962]. *Julkisuuden Rakennemuutos: Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Suomentanut Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino 2004.
- Habermas, Jürgen. 1985. ”Julkisuus.” *Media & Viestintä*, 8(3).
<https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/73673> [Lainattu 08.04.2022]
- Habermas, Jürgen. 1992 [1962]. *Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Kääntäneet Thomas Burger, and Frederick Lawrence. Polity Press, Cambridge.
- Herman, Edward S., and Noam Chomsky. 1988. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon.
- Huttunen, Rauno, ”Habermas, Jürgen”. Logos-ensyklopedia. Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere 2014. Verkossa: filosofia.fi/fi/ensyklopedia/habermas-jurgen [17.03.2022].
- Kangas, Risto. 1989. *Jürgen Habermasin Kommunikatiivisen Toiminnan Teoria*. 2. p. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lippmann, Walter. 2004 [1921]. *The Public Opinion*. [Kirja on saatavissa Project Gutenbergin julkaisemana www-muodossa osoitteessa: <https://www.gutenberg.org/ebooks/6456>]
- Mouffe, Chantal. 2009 [1999]. ”Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus?” Suomentanut Veikko Pietilä. *Media & Viestintä*, 32(3). <https://doi.org/10.23983/mv.62985>
- Tieteen termipankki. Verkko-osoite: <https://tieteentermipankki.fi/> [Lainattu 08.04.2022]
- Tykkyläinen, Saila. Jyväskylän yliopisto. 2015. ”Deliberatiivinen demokratia: Jürgen Habermas”. *Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali*. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/deliberatiivinen-demokratia-jurgen-habermas> [Lainattu 17.02.2022].
- Wittgenstein, Ludwig. 1975 [1969]. *Varmuudesta*. Porvoo/Helsinki: WSOY.